

Особливості розвитку культури: освіта і наука, у другій половині 19 ст в Україні

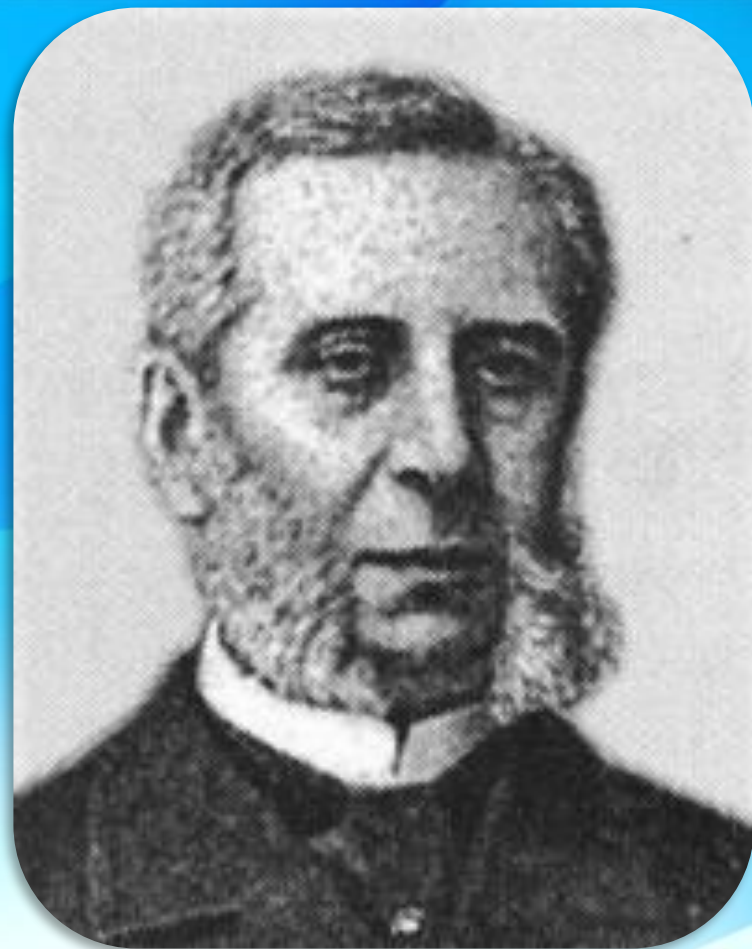
Українська культура другої половини ХІХ ст., незважаючи на всі перепони, продовжувала успішно розвиватися. Цьому сприяли: по-перше, реформи 1860–1870-х років (скасування кріпосного права, судова, земська, міська, освітня реформи); по-друге, бурхливий розвиток капіталістичних відносин.

В освіті зміни стали відчутними вже на межі 1860-х років. Молода інтелігенція, студенти, що об'єдналися в громади, активно займалися створенням недільних шкіл. У 1862 р. в Україні їх діяло понад 110. Викладання у багатьох із них велось українською мовою, видані були букварі та підручники, в тому числі "Буквар" Т. Шевченка. Але того ж таки 1862 р. царський уряд вирішив закрити недільні школи, а багато їх організаторів та викладачів було заарештовано.

Політика реформ проводилась царизмом одночасно з політикою репресій проти української культури. Про це свідчив і відомий Валуєвський циркуляр 1863 р., який загальмував розвиток української культури. Лише з початку 1870-х років в Україні поживається культурно-освітня діяльність. У цей час значну підтримку шкільній освіті стали надавати земства. Вони збільшують асигнування на утримання і будівництво шкіл. З 1871-го по 1895 рр. асигнування зростають у 6 разів. Нового удару по розвитку української культури завдав Емський указ Олександра II у 1876 р.

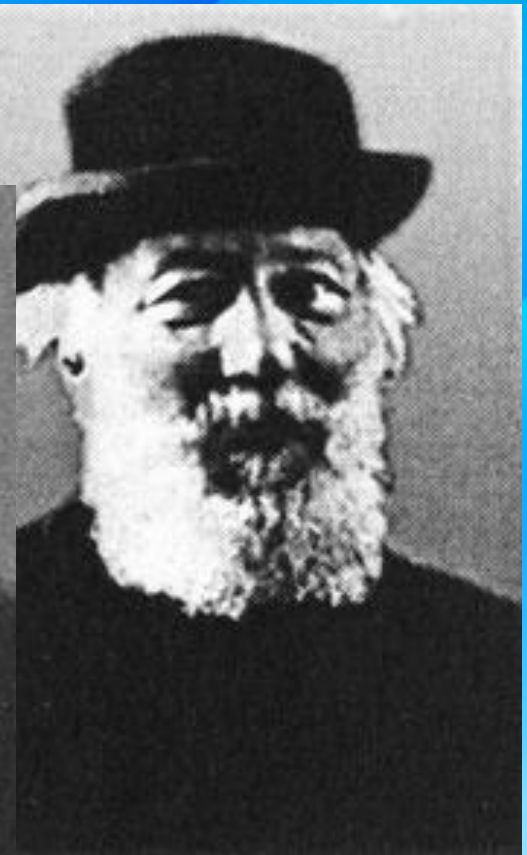
Але й після цього не зникають прогресивні тенденції в культурі. У 1865 р. з ініціативи М.Пирогова в Одесі засновано Новоросійський університет. Таким чином на українських землях діяло вже п'ять університетів. Було відкрито також Ніжинський історико-філологічний інститут, Харківський технологічний, Київський політехнічний, Катеринославський гірничий інститути.

Певних здобутків у галузі освіти було досягнуто на Західній Україні: відкрито ряд вузів, у тому числі Чернівецький університет (1875), Львівський політехнічний інститут та Академію ветеринарної медицини, з 1869 р. запроваджувалось обов'язкове навчання дітей віком від 6 до 14 років.

Новим явищем було виникнення громадських наукових організацій. При Київському університеті створюються наукові товариства: філологічне, математичне, фізико-медичне, психіатричне, акушерсько-гінекологічне, товариство дослідників природи, історичне товариство Нестора-літописця. На Західній Україні 1873 р. було створене Літературне товариство ім. Т.Шевченка, яке у 1892 р. перетворене у Наукове товариство ім. Т.Шевченка (НТШ). У товаристві існувало три провідні наукові секції – історико-філософська, філологічна й математично-природничо-лікарська, а також ряд комісій, в тому числі археографічна, бібліографічна, етнографічна, правова, статистична та ін. Визначний вклад у зміцнення наукового потенціалу товариства вніс М. Грушевський, який очолював його роботу з 1897-го по 1913 рр.

Наукові дослідження проводяться в основному в університетах. Визначний внесок у розвиток магнетизму електротехніки зробив М. Д. Пильчиков, який тривалий час працював у Харківському університеті. М. Бекетов, завідувач кафедри хімії цього університету, вперше в світі став викладати курс фізичної хімії. Талановитий біолог І. Мечников, працюючи в Одеському університеті, створив вчення про фагоцитоз та захисні властивості організму. 1886 р. І. Мечников та М. Гамалія заснували в Одесі першу в Росії і другу в світі бактеріологічну станцію. У другій половині XIX ст. помітне піднесення відбувалося в гуманітарних науках, особливо в історичній.

- Широким визнанням користувались праці М. Костомарова, який присвятив низку глибоких досліджень історії України періоду “Руїни” та Гетьманщини. Клопітку роботу над дослідженням історичних документів проводив В. Антонович, який саме тоді вивчав історію українського козацтва та гайдамацького руху.

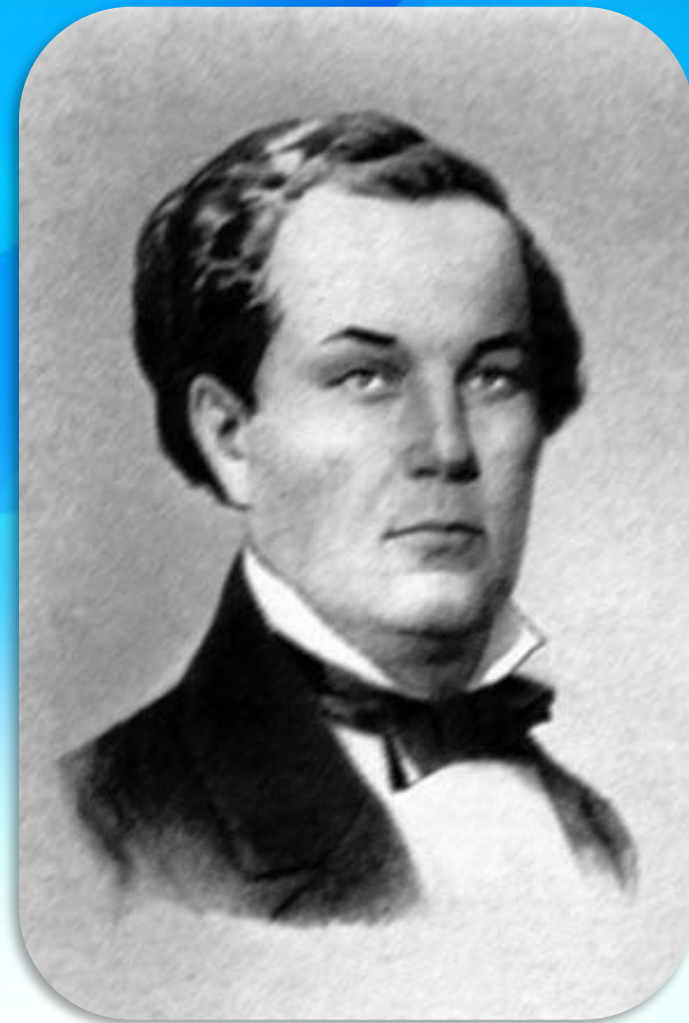
- У 1880–1890 роках почалась активна дослідницька діяльність молодого покоління істориків – О. Я. Єфименко, Д. І. Багалія, Д. І. Яворницького, М. С. Грушевського. В галузі дослідження історії української мови, літератури, фольклору плідно працював П. Г. Житецький. Ряд важливих праць з проблем мовознавства належить О. О. Потебні.

У 1880-х роках відбувається розквіт українського театрального мистецтва. Це було зумовлене тим, що лише саме у театрі був можливим розвиток української мови. Кращі драматурги були також провідними режисерами і керівниками театральних труп. Професійний український театр виник на базі аматорських колективів, що діяли в 1860–1870 роках. У 1882 р. під керівництвом М. Кропивницького в Єлисаветграді створено першу українську професійну трупу, до якої були запрошені М. Садовський, М. Заньковецька, О. Маркова, І. Бурлака та ін. У 1883 р. трупу очолив М. Старицький, а режисером залишився М. Кропивницький. На Західній Україні український професійний театр був заснований 1864 р. О. Бачинським під назвою “Руська бесіда”.

- У музичному мистецтві вирізнялася творчість С. С. Гулака-Артемовського. У 1862 р. він створює першу українську оперу “Запорожець за Дунаєм”

- Основоположником української класичної музики був М. В. Лисенко, який у цей період написав чудові опери “Різдвяна ніч”, “Утоплена”, “Наталка Полтавка”, “Тарас Бульба”, оперету “Чорноморці”, опери для дітей “Пан Коцький”, “Коза-дереза” тощо. На Західній Україні слід відзначити творчість М. М.

- В українській архітектурі другої половини XIX ст. поширюється еkleктизм різноманітних стилів. Найзначнішими здобутками в цей період відзначались архітектори О. В. Беретті (Володимирський собор, будинок Першої гімназії у Києві), В.О.Шредер (будинок оперного театру і театру Соловцова у Києві), П. Главка (будинок резиденції митрополита Буковини у Чернівцях).

- Таким чином, друга половина XIX ст. була складним і суперечливим періодом у розвитку української культури. Незважаючи на труднощі, культура збагатилася визначними здобутками практично в усіх провідних галузях.

